

LUẬN ĐIỂM KHOA HỌC CỦA PH. ĂNGGHEN VỀ NGUỒN GỐC VÀ BẢN CHẤT CỦA CHIẾN TRANH

Ngô Xuân Chính

Trường Đại học Nguyễn Huệ

Email: xc77vttl@gmail.com

(Ngày nhận bài: 1/7/2024, ngày nhận bài chỉnh sửa: 31/7/2024, ngày duyệt đăng: 11/12/2024)

TÓM TẮT

Ph. Ăngghen là một trong những người sáng lập ra chủ nghĩa cộng sản khoa học; có những cống hiến vô giá vào việc xây dựng lý luận quân sự của giai cấp vô sản và kho tàng khoa học quân sự của nhân loại. Những tư tưởng quân sự của ông đã giải đáp một cách khoa học những vấn đề cơ bản về chiến tranh và quân đội; đồng thời, đặt nền móng tư tưởng, lý luận của học thuyết Mác - Lênin về chiến tranh và quân đội. Bài viết tập trung làm rõ những cống hiến của Ph. Ăngghen cho sự ra đời và phát triển học thuyết mácxít về chiến tranh.

Từ khóa: Chiến tranh, chính trị, lý luận, quân đội, xã hội

1. Đặt vấn đề

Trong suốt cuộc đời hoạt động cách mạng, Ph. Ăngghen đã để lại cho nhân loại rất nhiều công trình khoa học có giá trị mang tính vượt thời đại. Có thể nghiên cứu đánh giá Ph. Ăngghen ở nhiều phương diện khác nhau; và ở phương diện nào cũng có ý nghĩa giá trị to lớn đối với cách mạng, với sự phát triển của khoa học và tiến bộ xã hội. Cùng với C. Mác, Ph. Ăngghen đã đặt nền móng cho sự ra đời và phát triển học thuyết mácxít về chiến tranh và quân đội, làm nên một cuộc cách mạng khi đánh giá, xem xét về bản chất của chiến tranh trong thế giới hiện thực. Ph. Ăngghen có những cống hiến vô giá vào việc xây dựng lý luận quân sự của giai cấp vô sản và kho tàng khoa học quân sự của nhân loại. Những tư tưởng quân sự của ông đã giải đáp một cách khoa học những vấn đề cơ bản về chiến tranh và quân đội. Nghiên cứu, tìm hiểu tư tưởng, quan điểm của Ph. Ăngghen về chiến tranh để vận dụng, phát triển trong quá trình đấu tranh cách mạng hiện nay là rất cần thiết.

2. Tổng quan nghiên cứu

Nghiên cứu tư tưởng của Ph. Ăngghen về chiến tranh và quân đội là

một vấn đề lớn, thu hút sự quan tâm của đông đảo các học giả quân sự, nhà nghiên cứu, trong đó có một số công trình khoa học tiêu biểu như: “Sáng mãi tư tưởng quân sự của Ph. Ăngghen” (Trần Ngọc Tuệ, 2011); “Tư tưởng Ph. Ăngghen về tăng cường sức mạnh quân sự bảo vệ Tổ quốc” (Nguyễn Đức Thắng, 2015); “Tư tưởng của Ph. Ăngghen về vai trò của lý luận đối với chính đảng vô sản và ý nghĩa trong công tác phát triển lý luận của Đảng Cộng sản Việt Nam hiện nay” (Đoàn Minh Huân & Nguyễn Chí Hiếu, 2016, tr. 278); *Giáo trình Học thuyết Mác - Lênin về chiến tranh và quân đội* (Tổng cục chính trị, 2020); Tư tưởng của Ph. Ăngghen về quân đội (Thượng tá, TS Nguyễn Thanh Hải, 2022); “Vận dụng tư tưởng Ph. Ăngghen về bản chất giai cấp của quân đội trong xây dựng Quân đội nhân dân Việt Nam tinh nhuệ về chính trị hiện nay” (Nguyễn Văn Phương, 2023); “Ph. Ăngghen - Nhà tư tưởng quân sự thiên tài” (Nguyễn Mạnh Hưởng, 2024)... Có thể thấy, những công trình khoa học nói trên đã đi sâu nghiên cứu, đề cập tới tư tưởng của Ph. Ăngghen về chiến tranh và quân đội,

trong đó có những giá trị lí luận quân sự tác động trực tiếp và gián tiếp đến bối cảnh xã hội hiện nay. Các tác giả đã phân tích khá sâu sắc tư tưởng của ông về chiến tranh và quân đội, làm sáng tỏ một số vấn đề về chiến tranh và hòa bình, quân sự và quốc phòng, khởi nghĩa vũ trang và đấu tranh cách mạng, xây dựng quân đội cách mạng và bảo vệ Tổ quốc; nguồn gốc, bản chất chính trị - xã hội của chiến tranh; chỉ ra mối liên hệ giữa chiến tranh và kinh tế, chiến tranh và chính trị; mối quan hệ giữa con người và vũ khí kĩ thuật; vai trò của nhân tố chính trị - tinh thần và của quần chúng nhân dân trong chiến tranh; sự chuyển hóa tiềm lực quân sự trong chiến tranh; về ảnh hưởng xã hội và những đảo lộn to lớn mà chiến tranh gây ra... Kế thừa kết quả các công trình nghiên cứu đã đạt được, bài viết phân tích làm rõ quan điểm của Ph. Ăngghen về nguồn gốc, bản chất của chiến tranh, đồng thời liên hệ đến xã hội Việt Nam hiện nay.

3. Phương pháp nghiên cứu

Bài viết được thực hiện dựa trên cơ sở thế giới quan và phương pháp luận của chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy vật lịch sử. Nghiên cứu phân tích giá trị từ việc thu thập thông tin giáo trình, tài liệu dạy học, bài báo khoa học, bài viết, sử dụng các phương pháp nghiên cứu cụ thể như: quy nạp và diễn dịch, phương pháp phân tích, tổng hợp, khái quát hóa và trừu tượng hóa.

4. Kết quả nghiên cứu và bàn luận

4.1. Quan điểm của Ph. Ăngghen về nguồn gốc của chiến tranh

Trên lập trường, tư tưởng chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy vật lịch sử, Ph. Ăngghen đã đưa ra luận điểm khoa học về chiến tranh - một hiện tượng xã hội đặc thù. Ph. Ăngghen đã giải thích một cách khoa học nguồn gốc, bản chất

chính trị xã hội của chiến tranh; chỉ ra mối liên hệ giữa chiến tranh và kinh tế, chiến tranh và chính trị; mối quan hệ giữa con người và vũ khí, trang bị kĩ thuật; vai trò của nhân tố chính trị, tinh thần và của quần chúng nhân dân trong chiến tranh... Xuất phát từ quan điểm: phương thức sản xuất của đời sống vật chất quyết định các quá trình xã hội, chính trị và tinh thần của đời sống nói chung; phương thức sản xuất là yếu tố quyết định các mối quan hệ giữa con người với con người, quyết định các mối quan hệ xã hội, các mâu thuẫn và các cuộc xung đột nảy sinh trong xã hội... ông đã chỉ ra bản chất giai cấp của chiến tranh, bản chất giai cấp của quân đội xuất phát từ điều kiện cụ thể của đời sống xã hội, từ cơ cấu kinh tế và chính trị của xã hội, đồng thời chứng minh một cách khoa học rằng, trong lịch sử phát triển của xã hội loài người đã có thời kì không có chiến tranh và chiến tranh chỉ mất đi khi mà những nguồn gốc và nguyên nhân sinh ra nó bị thủ tiêu. Tư tưởng đó đã giáng một đòn trí mạng vào các luận thuyết của giai cấp tư sản về chiến tranh, coi chiến tranh là quy luật tự nhiên vĩnh cửu, là bản năng cố hữu của con người... Ph. Ăngghen cũng chỉ ra mục đích thực sự của những lí luận ấy là bào chữa cho các cuộc chiến tranh xâm lược và cướp bóc của giai cấp tư sản.

Ph. Ăngghen đã chỉ ra rằng, chiến tranh là một hiện tượng lịch sử - xã hội, do vậy không nên xem chiến tranh tách rời khỏi sự phát triển xã hội và đấu tranh giai cấp. Ông cương quyết chống lại lí thuyết duy tâm phản động của các nhà xã hội học, triết học và sử học tư sản thời bấy giờ, những người đã cho rằng chiến tranh đã có ngay từ đầu và không thể nào loại trừ được. Ph. Ăngghen đã chứng minh chiến tranh là hiện tượng xã hội -

lịch sử mà nguyên nhân bắt nguồn từ chế độ chiếm hữu tư nhân về tư liệu sản xuất, các giai cấp thống trị, bóc lột muốn duy trì, củng cố địa vị của mình trong nội bộ quốc gia, mở rộng sự thống trị bằng con đường xâm chiếm các nước khác và nô dịch nhân dân các nước đó.

Trong tác phẩm “Nguồn gốc của gia đình của chế độ tư hữu và của nhà nước”, (Mác & Ăngghen, 1995a, tr. 41). Ph. Ăngghen đã chỉ ra rằng, trong chế độ cộng sản nguyên thủy dựa trên chế độ công hữu về tư liệu sản xuất, chưa có chế độ tư hữu thì cũng không có giai cấp, không có tình trạng người bóc lột người, do đó cũng không có chiến tranh. Những cuộc xung đột có tính bạo lực trong xã hội này chỉ là tranh giành không gian sinh sống, không mang nội dung chính trị, cho nên không phải là chiến tranh. Chẳng hạn, những cuộc tranh chấp, xung đột vũ trang giữa các thị tộc, bộ lạc vì nguồn nước, vì các hang động hay những nơi săn bắn, hái lượm tốt... chỉ mang tính chất ngẫu nhiên, tạm thời. Sự xung đột vũ trang giữa các bộ tộc, bộ lạc riêng lẻ xảy ra trong chế độ cộng sản nguyên thủy không bắt nguồn từ tính chất của các quan hệ xã hội nên không có mục đích chính trị rõ ràng, cũng chưa có công cụ riêng để tiến hành chiến tranh, do vậy không thể gọi đó là chiến tranh.

Chiến tranh chỉ xuất hiện khi lực lượng sản xuất phát triển đến mức có khả năng tạo ra những sản phẩm dư thừa trong xã hội, từ đó làm nảy sinh nguồn gốc kinh tế của bạo lực và bất bình đẳng xã hội khi chế độ tư hữu ra đời. Theo Ph. Ăngghen, khi xuất hiện chế độ tư hữu, giai cấp và nhà nước thì xã hội không thể phát triển mà không có chiến tranh. Vì đối với bọn bóc lột, chiến tranh đã trở thành công cụ và phương tiện quan trọng, hữu hiệu nhất để nô dịch các dân

tộc khác, củng cố địa vị thống trị của chúng ở trong nước. Về vấn đề này, Ph. Ăngghen đã nhấn mạnh: “Chiến tranh trước kia chỉ được tiến hành để trả thù những vụ chiếm đoạt hoặc để mở rộng một lãnh thổ đã trở nên chật hẹp, thì bây giờ được tiến hành chỉ nhằm mục đích cướp bóc, và đã trở thành một nghề thường xuyên” (Mác & Ăngghen, 1995b, tr. 244). Như vậy, nguồn gốc của chiến tranh bắt nguồn ngay trong lòng chế độ xã hội bóc lột, dựa trên việc sở hữu tư nhân về tư liệu sản xuất và áp bức người lao động. Tham vọng củng cố quyền lực thống trị, nô dịch những người lao động, tích lũy của cải, vật chất... đã trở thành những nguồn kích thích chủ yếu của việc chuẩn bị chiến tranh của các giai cấp bóc lột trong các xã hội chiếm hữu nô lệ, phong kiến và tư bản. Ph. Ăngghen đã chỉ rõ: “Lòng tham lam thấp hèn là động lực của thời đại văn minh từ ngày đầu của thời đại ấy cho đến tận ngày nay; giàu có, giàu có nữa và luôn luôn giàu có thêm, không phải là sự giàu có của xã hội, mà là sự giàu có của cá nhân riêng rẽ nhỏ nhen, đó là mục tiêu duy nhất của thời đại văn minh” (Mác & Ăngghen, 1995a, tr. 262).

Khi chế độ chiếm hữu nô lệ ra đời, với sự tồn tại chế độ sở hữu tư nhân về tư liệu sản xuất và đối kháng giai cấp, chiến tranh cũng xuất hiện như một tất yếu lịch sử. Bởi lẽ chiến tranh là phương tiện cơ bản, chủ yếu để kiểm thêm nô lệ, là công cụ để cướp bóc và chinh phục các dân tộc khác. Nó được dùng làm phương tiện để củng cố sự thống trị của giai cấp chủ nô. Trong chế độ phong kiến, các cuộc chiến tranh được tiến hành nhằm củng cố quyền lực của địa chủ phong kiến, mở rộng lãnh thổ của nhà nước phong kiến này đối với nhà nước phong kiến khác. Còn dưới chủ nghĩa tư bản,

những cuộc chiến tranh là nhằm xâm chiếm thuộc địa và chia lại thị trường thế giới giữa các nhà nước tư bản. Ph. Ăngghen đã nhận xét rằng, chủ nghĩa tư bản đã mang lại cho loài người những sự đối kháng xã hội gay gắt, sự nghèo nàn, sự tăng cường bóc lột, các cuộc khủng hoảng, thất nghiệp và chiến tranh đẫm máu. Ph. Ăngghen cho rằng: “Hòa bình vĩnh cửu mà người ta hứa hẹn đã biến thành một cuộc chiến tranh xâm lược không ngừng” (Mác & Ăngghen, 1995b, tr. 280). Tuy nhiên, dưới chủ nghĩa tư bản cũng có những cuộc chiến tranh mang tính chất giải phóng dân tộc nhằm lật đổ chế độ phong kiến và ách áp bức dân tộc.

Như vậy, theo Ph. Ăngghen, chiến tranh là một hiện tượng chính trị - xã hội, có tính lịch sử, sự ra đời, tồn tại, vận động, phát triển của chiến tranh gắn với sự ra đời của chế độ tư hữu về tư liệu sản xuất và đối kháng giai cấp. Chiến tranh nhằm phục vụ những mục đích chính trị của các giai cấp nhất định, nó xuất hiện lần đầu tiên trong xã hội bóc lột - xã hội chiếm hữu nô lệ. Từ đó đến nay, những xã hội dựa trên chế độ sở hữu tư nhân về tư liệu sản xuất và đối kháng giai cấp đã kéo theo những cuộc chiến tranh liên miên. Chừng nào còn tồn tại chế độ tư hữu về tư liệu sản xuất và đối kháng giai cấp thì chiến tranh là không thể tránh khỏi. Khi chế độ chiếm hữu tư nhân về tư liệu sản xuất xuất hiện và cùng với nó là sự ra đời của giai cấp, tầng lớp áp bức bóc lột thì chiến tranh ra đời và tồn tại như một tất yếu khách quan. Chế độ áp bức, bóc lột hoàn thiện thì chiến tranh càng phát triển. Chiến tranh trở thành “bạn đường” của mọi chế độ tư hữu. Chiến tranh sẽ mất đi khi tiền đề kinh tế chính trị cho nó xuất hiện không còn. Chiến tranh cũng chỉ là hiện tượng có tính lịch sử, không phải

vĩnh viễn đối với loài người. Muốn loại bỏ chiến tranh ra khỏi đời sống xã hội, phải xóa bỏ chế độ sở hữu tư nhân về tư liệu sản xuất, xóa bỏ đối kháng giai cấp, xây dựng thành công chế độ công hữu về tư liệu sản xuất và xã hội không giai cấp - chế độ cộng sản chủ nghĩa.

4.2. Quan điểm Ph. Ăngghen về bản chất của chiến tranh

Cùng với việc làm rõ nguồn gốc, nguyên nhân nảy sinh ra chiến tranh, việc xác định bản chất xã hội của chiến tranh cũng chiếm một vị trí trung tâm của quá trình nhận thức về chiến tranh và sáng lập ra học thuyết mácxít về chiến tranh ở Ph. Ăngghen.

Tiếp cận bản chất chiến tranh trong sự thống nhất giữa hai mặt chính trị và bạo lực vũ trang, Ph. Ăngghen đã chỉ ra rằng, bản chất của chiến tranh là sự kế tục chính trị của một giai cấp, một nhà nước nhất định bằng thủ đoạn bạo lực. Điều đó có nghĩa là, khi nói đến chiến tranh, luôn có sự thống nhất giữa hai mặt chính trị và bạo lực vũ trang. Chính trị là mục đích, bạo lực vũ trang là phương thức, biện pháp để thực hiện mục đích chính trị; giữa hai mặt chính trị và bạo lực vũ trang có mối quan hệ chặt chẽ, không tách rời nhau. Mặt khác, theo Ph. Ăngghen, bất kỳ một cuộc chiến tranh nào cũng đều hướng tới một mục đích chính trị nhất định. Ph. Ăngghen nhấn mạnh rằng, chính trị bao giờ cũng biểu thị những quyền lợi của một giai cấp nhất định, rằng không có và không thể có chính trị siêu giai cấp, do đó “không có và không thể có các cuộc chiến tranh không mang mục đích chính trị và giai cấp” (Ph. Ăngghen, 1994, tr. 149). Như vậy, những xung đột vũ trang trong xã hội cộng sản nguyên thủy không có nội dung chính trị, không phải là chiến tranh. Trong xã hội có giai

cấp, những phương thức thực hiện chính trị không sử dụng bạo lực vũ trang không phải là chiến tranh.

Bản về bản chất chiến tranh, về mối quan hệ giữa chiến tranh và chính trị đã từng được Claudovít - nhà lí luận quân sự lớn của giai cấp tư sản đề cập đến. Chính Ph. Ăngghen đã đánh giá rất cao quan điểm của Claudovít nhưng mặt khác, ông cũng nghiêm khắc phê phán, vạch ra tính chất duy tâm, siêu hình và đầy mâu thuẫn trong quan niệm của Claudovít về chiến tranh. Mặc dù Claudovít đã nói lên ý nghĩa sâu sắc về mối quan hệ giữa chiến tranh và chính trị, song lí luận của ông không vạch ra được bản chất giai cấp và nguyên nhân thực sự của sự xuất hiện chiến tranh, bởi ông đã xem xét vấn đề chính trị trên lập trường duy tâm, coi nó như một hiện tượng trừu tượng siêu giai cấp. Claudovít khẳng định: “Chiến tranh là lí trí của một nhà nước hiện thân” (Claudovít, 1985, tr. 45). Ông phủ nhận bản chất giai cấp của chính trị, coi chính trị như là người đại diện cho mọi quyền lợi của toàn bộ xã hội. Claudovít đã tuyệt đối hóa chính trị và ông đã không nhìn thấy mối quan hệ giữa chính trị và kinh tế, giữa kiến trúc thượng tầng và cơ sở hạ tầng. Claudovít đã bàn về những mục tiêu chính trị trực tiếp của chiến tranh nói chung mà không liên hệ gì giữa những mục tiêu chính trị ấy với giai cấp và đấu tranh giai cấp. Ngược lại, Ph. Ăngghen đã chỉ rõ sự phụ thuộc của chiến tranh và phương thức tiến hành chiến tranh vào chế độ chính trị của xã hội.

Với mục đích che đậy, biện hộ cho các cuộc chiến tranh xâm lược, các nhà lí luận tư sản đã đưa ra nhiều lí thuyết khác nhau, nhưng trong đó không đề cập những điều kiện chính trị, kinh tế, xã hội cũng như những nguyên nhân xuất hiện

chiến tranh. Họ phân tích các cuộc chiến tranh bằng cách tập hợp các sự kiện riêng rẽ, không cần đề cập nội dung giai cấp hay chính sách đối nội và đối ngoại. Trong khi vạch trần các quan điểm sai trái, phản động của những nhà lí luận tư sản và trên cơ sở phân tích cụ thể tình hình lịch sử khi đánh giá mỗi cuộc chiến tranh, Ph. Ăngghen đã rút ra kết luận rằng, chiến tranh luôn phục vụ cho mục đích chính trị của các giai cấp bóc lột, chiến tranh là thủ đoạn để đạt đến mục đích chính trị, kinh tế của các giai cấp và nhà nước. Trong các tác phẩm của mình, Ph. Ăngghen luôn nhấn mạnh rằng, chính trị sau khi đã dẫn đến chiến tranh, chính trị ấy vẫn tiếp diễn cả trong thời kì chiến tranh và kết thúc chiến tranh. Nói cách khác, chiến tranh là sự tiếp tục của chính trị “từ đầu tới cuối”. Như vậy, theo quan điểm của Ph. Ăngghen, chiến tranh và chính trị là những hiện tượng chính trị xã hội khác nhau nhưng có mối quan hệ hữu cơ. Quan hệ giữa chính trị và chiến tranh là một phương diện quan trọng của bản chất chiến tranh. Bản chất của chiến tranh chính là sự tiếp tục của chính trị bằng bạo lực.

Trong mối quan hệ giữa chính trị và chiến tranh, chính trị quyết định chiến tranh trên mọi phương diện và chiến tranh tác động to lớn trở lại đối với chính trị. Theo Ph. Ăngghen, chính trị đóng vai trò quyết định chiến tranh được thể hiện ở chỗ, trước hết chính trị định ra phương hướng, tính chất chuẩn bị cho cuộc chiến tranh cụ thể của một giai cấp, một nhà nước hay một liên minh. Chính trị cũng định ra mục đích chiến tranh, kiểm soát sự mở đầu và phần lớn tiến trình chiến tranh. Chính trị tác động đến tiến trình chiến tranh bằng cách đề xuất và điều chỉnh các mục tiêu chiến lược. Thông qua chiến lược, chính trị tác động đến

những hình thức và phương thức cụ thể của đấu tranh vũ trang, bắt các hình thức và phương thức đó phục tùng ý đồ chính trị - quân sự chung. Chính trị cũng sử dụng cả kết quả sau chiến tranh để định ra những mục tiêu, nhiệm vụ mới cho giai cấp, nhà nước trên cơ sở thắng hay bại của chiến tranh. Ngược lại, chiến tranh có thể làm thay đổi mục đích chính trị trong những điều kiện, hoàn cảnh nhất định và nó cũng là “thuốc thử” cho toàn bộ sức sống của chế độ chính trị, kinh tế, xã hội của một nhà nước nhất định. Điều đó cho thấy, không có chiến tranh phi chính trị cũng như chính trị siêu giai cấp. Chính trị là yếu tố cơ bản trong cấu trúc bản chất chiến tranh, là đặc trưng cơ bản của chiến tranh với tính cách là một hiện tượng lịch sử - xã hội.

Ph. Ăngghen cũng là người đầu tiên đặt cơ sở khoa học cho việc phân loại chiến tranh. Ông chỉ rõ tính chất xã hội của chiến tranh là do tính chất của chính trị quyết định và bao gồm hai loại: chiến tranh tiến bộ (chiến tranh phòng thủ, tự vệ, chống xâm lược) và chiến tranh phản động (chiến tranh tấn công xâm lược). Ph. Ăngghen coi những cuộc nội chiến của giai cấp bị áp bức chống lại giai cấp áp bức, những cuộc chiến tranh giải phóng dân tộc của các dân tộc thuộc địa, phụ thuộc chống lại bọn thực dân là những cuộc chiến tranh tiến bộ. Ông cũng đã nói rằng, cuộc chiến tranh tiến bộ nhất trong số các cuộc chiến tranh giải phóng là chiến tranh cách mạng của những người lao động chống lại những kẻ bóc lột. Chiến tranh để xâm chiếm, cướp bóc đất đai, tài sản của người khác, nô dịch các dân tộc khác là chiến tranh phản động. Tiêu chí cơ bản để phân loại chiến tranh là phản động hay cách mạng phụ thuộc vào điều kiện lịch sử gây ra chiến tranh, những giai cấp nào tiến hành

chiến tranh đó và mục đích phát động chiến tranh là gì. Đây là cơ sở để xem xét, đánh giá tính chất chính nghĩa của cuộc chiến tranh chống xâm lược, đồng thời là cơ sở để phát động toàn dân tham gia chiến tranh bảo vệ Tổ quốc xã hội chủ nghĩa hiện nay.

Ph. Ăngghen đã phân tích một cách khoa học và toàn diện những cuộc chiến tranh của thời kì tư bản chủ nghĩa, xem xét những cuộc chiến tranh đó như là hậu quả của các quan hệ chính trị và kinh tế phản động. Từ đó, ông chỉ ra rằng, những cuộc chiến tranh tiến bộ luôn thúc đẩy sự phát triển đi lên của xã hội. Tuy nhiên, gắn với mỗi giai cấp tiến hành các cuộc chiến tranh cụ thể, tính chất tiến bộ của nó cũng có biểu hiện khác nhau.

Bên cạnh việc lần đầu tiên phân tích và luận giải một cách khoa học nguồn gốc, bản chất và tính chất xã hội của chiến tranh theo quan điểm mácxít, Ph. Ăngghen còn khởi thảo tư tưởng về đường lối chiến tranh nhân dân; làm rõ sự phụ thuộc của các phương thức tiến hành chiến tranh vào kinh tế và chế độ chính trị xã hội, ảnh hưởng của kĩ thuật quân sự và vũ khí đến sự phát triển của các phương thức tiến hành chiến tranh, hay là sự phụ thuộc của các phương thức tiến hành chiến tranh và hành động chiến đấu vào thành phần binh lính; về phương thức tiến hành chiến tranh mới của giai cấp vô sản... Với những quan điểm mang tính hệ thống, toàn diện, khoa học và sâu sắc về chiến tranh, Ph. Ăngghen chính là kiểu mẫu về sự vận dụng sáng tạo quan điểm duy vật biện chứng vào nghiên cứu một hiện tượng xã hội phức tạp và là một kiểu mẫu về sự đấu tranh không khoan nhượng chống lại các quan điểm duy tâm, phản động, phản khoa học về chiến tranh. Qua đó, Ph. Ăngghen đã đặt nền móng vững chắc cho sự ra đời của học

thuyết mácxít về chiến tranh, xác định phạm vi những vấn đề cơ bản mà học thuyết đó nghiên cứu và đề ra phương pháp luận giải quyết các vấn đề đó. Những tư tưởng, lí luận quân sự của Ph. Ăngghen có cơ sở trực tiếp từ hiện thực đấu tranh giai cấp, chiến tranh và quân đội đương thời. Việc trực tiếp tham gia nhiều trận đánh lớn và tham gia phong trào đấu tranh của giai cấp công nhân, bảo vệ Công xã Paris... đã giúp ông những cơ sở và chất liệu để hình thành, phát triển tư tưởng, lí luận quân sự, những luận điểm kinh điển về bạo lực, về chiến tranh.

5. Kết luận

Những luận điểm khoa học của Ph. Ăngghen về chiến tranh là tài sản vô giá trong kho tàng khoa học quân sự của nhân loại; là cơ sở lí luận khoa học, cách mạng cho giai cấp vô sản và quần chúng lao động trong cuộc đấu tranh giải phóng giai cấp, giải phóng dân tộc. Đồng thời, đây là cơ sở lí luận để Đảng ta đề ra đường lối quân sự, chiến lược bảo vệ Tổ quốc, xây dựng nền quốc phòng toàn dân, đường lối chiến tranh nhân dân, xây dựng lực lượng vũ trang nhân dân, giúp chúng ta nâng cao kiến thức lí luận quân sự, góp phần quan trọng vào việc nghiên cứu, quán triệt tư tưởng quân sự Hồ Chí Minh và quan điểm, đường lối quân sự của Đảng Cộng sản Việt Nam trong quá trình xây dựng Quân đội Nhân dân Việt Nam, làm nòng cốt trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc trong tình hình mới. Ngày nay, đất nước ta đang ở trong

điều kiện hòa bình, xây dựng đất nước, xây dựng chủ nghĩa xã hội, nhưng đồng thời phải luôn tăng cường cảnh giác, sẵn sàng đánh thắng mọi hình thái chiến tranh xâm lược, bảo vệ vững chắc Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa. Đảng ta nhận định: “Tình hình thế giới tiếp tục diễn biến nhanh, phức tạp, khó dự báo. Hòa bình, hợp tác, liên kết để phát triển vẫn là xu thế lớn nhưng chủ nghĩa dân tộc cực đoan, xung đột cục bộ, sắc tộc, tôn giáo, tranh chấp lãnh thổ, tài nguyên là những thách thức lớn đe dọa sự ổn định và phát triển ở một số khu vực, quốc gia. Cạnh tranh chiến lược giữa các nước lớn gia tăng, đi kèm theo đó là sự điều chỉnh chiến lược, chính sách ở nhiều quốc gia, tập hợp lực lượng ngày càng linh hoạt, phức tạp. Châu Á - Thái Bình Dương tiếp tục là trung tâm phát triển năng động hàng đầu trên thế giới. Tình hình Biển Đông diễn biến ngày càng phức tạp, khó lường, đe dọa nghiêm trọng đến hòa bình, ổn định của khu vực và môi trường đầu tư phát triển” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2021, tr. 87-88). Đảng ta xác định: “Tiếp tục nghiên cứu, phát triển lí luận về quốc phòng, quân sự, an ninh, nghệ thuật quân sự, nghệ thuật bảo vệ an ninh quốc gia, an ninh xã hội trong tình hình mới” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2021, tr. 159). Vì vậy, việc nhận thức đúng đắn bản chất chiến tranh có ý nghĩa vô cùng quan trọng trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa trong giai đoạn mới.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Ăngghen, P. (1994), *Tuyển tập luận văn quân sự*. Nxb Quân đội nhân dân.
 Claudovit (1985), *Bàn về chiến tranh*, tập 1. Nxb Quân đội nhân dân.
 Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, tập 1*. Nxb Chính trị quốc gia Sự thật.
 Đoàn Minh Huân & Nguyễn Chí Hiếu. Tư tưởng của Ph. Ăngghen về vai trò của lý

- luận đối với chính đảng vô sản và ý nghĩa trong công tác phát triển lý luận của Đảng Cộng sản Việt Nam hiện nay. *Kỷ yếu Hội thảo khoa học kỷ niệm 195 năm ngày sinh của Ph. Ăngghen: “Giá trị tư tưởng Ph.Ăngghen trong thời đại ngày nay”*, Hà Nội, 2016 (tr.278). Hà Nội: Nxb Lý luận chính trị.
- Mác, C. & Ăngghen, Ph. (1995a), *C. Mác và Ph. Ăngghen Toàn tập, tập 19*. Nxb Chính trị quốc gia.
- Mác, C. & Ăngghen, Ph. (1995b), *C. Mác và Ph. Ăngghen Toàn tập, tập 21*. Nxb Chính trị quốc gia.
- Trần Ngọc Tuệ, (2011). *Sáng mãi tư tưởng quân sự của Ph. Ăngghen*. Truy cập ngày 15/6/2024, từ <http://tapchiquptd.vn/vi/an-pham-tap-chi-in/sang-mai-tu-tuong-quan-su-cua-phangghen/3516.html>.
- Nguyễn Đức Thắng. (2015). *Tư tưởng Ph. Ăng-ghen về tăng cường sức mạnh quân sự bảo vệ Tổ quốc*. Truy cập 12/6/2024, từ <http://tapchiquptd.vn/vi/su-kien-lich-su/tu-tuong-ph-angghen-ve-tang-cuong-suc-manh-quan-su-bao-ve-to-quoc/8342.html>.
- Nguyễn Thanh Hải. (2022). *Tư tưởng của Ph. Ăngghen về quân đội*. Truy cập 10/6/2024, từ <http://hocvienchinhtrihqp.edu.vn/index.php/bai-bao-khoa-hoc/tu-tuong-cua-ph-angghen-ve-quan-doi.html>.
- Nguyễn Văn Phương. (2023). *Vận dụng tư tưởng Ph. Ăngghen về bản chất giai cấp của quân đội trong xây dựng Quân đội nhân dân Việt Nam tinh nhuệ về chính trị hiện nay*”. Truy cập 10/6/2024, từ <http://tapchiquptd.vn/vi/nhung-ngay-ky-niem-lon/van-dung-tu-tuong-phangghen-ve-ban-chat-giai-cap-cua-quan-doi-trong-xay-dung-quan-doi-nhan/21129.html>
- Nguyễn Mạnh Hưởng. (2024). *Ph. Ăng-ghen - Nhà tư tưởng quân sự thiên tài*. (2024). Truy cập 11/6/2024, từ <https://tuyengiao.vn/ph-ang-ghen-nha-tu-tuong-quan-su-thien-tai-47067>.
- Tổng cục Chính trị. (2020). *Giáo trình Học thuyết Mác - Lênin về chiến tranh và quân đội*, Nxb Quân đội nhân dân.

SCIENTIFIC ARGUMENTS OF PH. ENGELS ON THE ORIGIN AND NATURE OF WAR

Ngô Xuân Chinh

Nguyen Hue University

Email: xc77vttl@gmail.com

(Received: 1/7/2024, Revised: 31/7/2024, Accepted for publication: 11/12/2024)

ABSTRACT

Ph. Engels was one of the founders of scientific communism. He made invaluable contributions to building the military theory of the proletariat and the military science treasure of mankind. His military ideas scientifically answered basic questions about war and the army. At the same time, it laid the ideological and theoretical foundations of Marxism-Leninism on war and the army. The article focuses on clarifying the contributions of Ph. Engels to the birth and development of the Marxist theory of war.

Keywords: War, politics, theory, army, society